

Gyárfás Elemér:
szenátor

A pénzügyi válság s a leu stabilizációja. A likvidációs kérdések. A hadikölcsön probléma.

Az imperiumváltás óta lefolyt nyolc esztendő óta a legnagyobb pénzügyi válságot éljük ma, mely sokkal nehezebb és akutabb a nálunk ősszel rendszeresen jelentkező pénzhiánynál, tehát nyilvánvaló, hogy messzebbfekvő okai vannak.

A legyőzött államok legnagyobb részében sikerült a valutát stabilizálni, a pénzhiányt orvosolni s a kamatlábakat a normálishoz közelhozni. Nálunk sajnos, mindhárom probléma ma még megoldatlan. Napról-napra világosabban látjuk, hogy csak olcsó pénzt lehet a produktív gazdasági termelésre sikeresen felhasználni, alacsony kamatlába viszont csak a stabil valutának lehet s hogy következőleg *a stabilizáció az egyetlen orvosszere a súlyos pénzválságnak.*

A leu stabilizációja.

Laikusok – és sajnos ide kell számítanunk több kormánypolitikust is – már-már közhellyé válóan hangoztatják unos-untalan, hogy országunk annyira gazdag és termékeny, hogy e gazdagság egymagában biztosíthatja pénzünk értékét. Talán felesleges is közgazdasági tekintélyekre hivatkoznom e téves fölfogás megcáfolására, de – mert pregnánsabban nem tudom kifejezni magamat – idézem erre nézve Keynes szavait:¹⁾ „Nagyon gazdag országnak lehet nagyon rossz pénze és szegény országnak lehet jó valutája. Az ország gazdasága és valutája két különböző dolog. Az ország pénzének értéke nem szükségszerű függvénye gazdagságának, sőt még kereskedelmi mérlegének sem.”

¹ I. M. Keynes: La Réforme Monétaire, Paris, 1924. 9. lap

Két évvel ezelőtt a kolozsvári kereskedelmi és iparkamarában tartott előadásomban pénzünk katasztrófái is válságával foglalkozva,¹⁾ bemutattam azt a lefelé vezető nagy utat, melyet a leu a háború kitörése óta megtett s fejtegetéseim eredményeképpen arra a megállapításra jutottam, hogy a leu árfolyamingadozásának főoka az, hogy gazdasági életünk felelős tényezői – különösen a? akkori pénzügyminiszter, Bratianu Vintilla s a jegybank vezérigazgatója, Kiriacescu – ahelyett, hogy annyi meggyőző érv és oly sok keserft tapasztalat hatása alatt elhatároznák végre magukat arra, hogy a leunak — meggyőződésem szerint — soha többé helyre nem hozható árfolyamsülyedését eszkomptálják s pénzünk értékét így állandósítsák, még mindig a revalorizáció ábrándját kergetik s ennek érdekében a deflációt erőszakolják. Kifejtettem, hogy ez a terv – ha netalán valamiképpen mégis megvalósulhatna – egyenesen tönkretenné az egész gazdasági termelést, igyekeztem megvilágítani azt, hogy a revalorizáció ábrándja éppen ezért teljességgel kivihe-tetlen s mindazok az intézkedések, melyeket ennek érdekében tesznek, csak gazdasági helyzetünket súlyosbítják.

E pénzügyi koncepció életrehívásaképpen tavaly a kormány és a Banca Națională között szerződés jött létre, melynek bevallott célja az, hogy az állam évi meghatározott részletekben letörlessze a jegybanknál fennálló államadósságokat, minek további következményeképpen a leu árfolyamát a szerződés tizenötévi tartama alatt minél magasabbra, lehetőleg aranyparitásra remélték felemelni. Bár e terv józan megítélés szerint keresztülvihetetlen, ennek dacára az a pusztá tény, hogy ilyen programot az ország pénzügyi vezetői felállítottak, már magában is a legsúlyosabb megrázkódtatásnak tette ki közgazdasági életünket, mert nyilvánvaló, hogy nemcsak az aranyparitás, de már az 5 centimos zürichi kurzus is összes iparvállalataink s az egész gazdasági termelés és forgalom teljes tönkretételét jelentené.

A jelenlegi kormány több illusztris tagja s köztük különösen a nagytekintélyű Garoflid miniszter a kormányváltás után nyíltan hangoztatta e tervvel szemben azt a szerintem is egyedül helyes álláspontot, hogy a leu revalorizációjának *terve végleg elejtendő és a leut a jelenlegi 2.50 centimos árfolyamon kell stabilizálni*, ami gyakorlatilag akként történnék, hogy mihelyt a leu ezt a kurzust

¹ A leu árfolyama és a pénzügyi válság. Kolozsvár, 1924

eléri, a jegybank erős valuták vásárlásával a további emelkedést megakadályozza s az ekként beszerzendő s a jegybanknál letétbe helyezendő erős valuták, mint aranyfedezet ellenében a Banca Natională újabb bankjegymennyiséget bocsátana ki, amelyet teljes értékű kereskedelmi váltók ellenében pénzpiacunk alimentálására fordítana.

Minthogy e pillanatban a leu értéke a 2.75 centimos árfolyamot elérte, elérkezett az ideje annak, hogy amennyiben a jelenlegi kormányzat, illetve Garoflid miniszter koncepciója érvényesül az előző revalorizációs tervvel szemben, úgy az illetékes tényezők tegyék meg a szükséges intézkedéseket aziránt, hogy erős valuták vásárlásával és újabb bankjegy kibocsátásokkal egyfelől gátat vessenek a leu további értékelkedésének s másfelől enyhítsék az egyenesen katasztrófális pénzhiányt.

A pénzhiány.

A jelenlegi katasztrófális *pénzhiány* ugyanis kapcsolatos az előbbi kérdéssel s onnan állott elő, hogy a *forgalomban levő pénzkészlet nem elégséges az ország gazdasági szükségletének ellátására*. Az az irányzat, mely a leunak aranyparitásra való felemelésére törekedett, mereven ellene szegült minden újabb bankjegy-kibocsátásnak abban a hiszemben, hogy a pénzhiány automaticamente magával fogja hozni a leu értékének emelkedését is.

Felfogunk szerint teljesértékű kereskedelmi fedezettel bíró új bankjegykibocsátás nem tekinthető inflációnak s nem vonná maga után pénzünk elértéktelenedését, sőt ellenkezőleg a termelés lehetővé tételével az ország vagyonosodását mozdítaná elő.

Nézetünk szerint tehát nyomatékosan kívánnunk kell azt, hogy a jegyintézet eddigi szűkkeblű merevségével szakítva, nem improduktív állami célokra, hanem a közgazdasági élet jogos céljaira és kellő kereskedelmi fedezet mellett a *szükséges hiteleket rendelkezésre bocsássa akkor is, ha ez újabb bankjegykibocsátást tesz szükségessé*.

A magas kamatláb.

A jelenleg nálunk divó *magas kamatláb* elvitázhatatlanul megelője egész gazdasági életünknek, mert nincs olyan termelési ág, mely e magas kamatlábnak megfelelő jövedelmezőséget tudna elérni s így a jelenlegi kamatlábak mellett a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem egyaránt csak egészen rövidlejáratú hiteleket vehet igénybe.

Nincs tehát nézeteltérés az egyes termelési ágak képviselői között abban a kérdésben, hogy e horribilis magas kamatlábak az ország egész termelési rendjének tönkretételét fogják végeredményében eredményezni.

A pénz szintén *árú* s ennél fogva *árát* vagyis *kamatlábát* a mi gazdasági rendünkben a *kereslet* és *kinálat törvényei határozzák meg*. Az elhibázott pénzügyi politika nálunk mesterséges pénzhiányt teremtett. E mesterséges pénzhiánynak szükségszerű következménye a pénz megdrágulása s a kamatlábak emelkedése, minek egyetlen ellenszere csak az lehet, hogy a pénzügyi kormányzat elhibázott és most már beigazoltan téves pénzügyi politikájával szakít és lehetővé teszi, hogy a jegyintézet normális kamatláb mellett kielégítse a legális hiteligényeket.

Minden más intézkedés csak a baj elleplezésére s a seb elgennyesedésére vezetne. Ezért leghatározottabban állást kell foglalnunk mindazon törekvésekkel szemben, melyek hatósági beavatkozásokkal és hasonló, végeredményében teljesen hatástalan, de egész gazdasági életünket izgalomban tartó zaklató intézkedésekkel akarnák a közvéleményt félrevezetni.

A Banca Națională mostoha eljárása.

Ha általánosságban is kifogásolnunk kell, hogy a Banca Națională az ország közgazdasági életének táplálására nem bocsájt kellő bankjegymennyiséget rendelkezésre, fokozott mértékben és kihangsúlyozottan szóvá kell tennünk azt, hogy a jegybanknál visszleszámitolási hitel tekintetében a kisebbségi s különösen a magyar jellegű pénzintézetek milyen mostoha elbánásban részesülnek.

Kilencvennyolc magyar jellegű pénzintézet közül, melyek 1922. évi mérlegeik szerint együttesen 174 millió lei alaptőkét és 54 millió lei tartalékalapot képviseltek, 1924. évben mindössze *négy* intézet élvezett visszleszámitolási hitelt a jegyintézetnél, összesen 9 millió lei összegben. Az élvezett hitel tehát az intézetek saját tőkéinek alig 4%-át tette ki.

Hogy ez az elbánás mennyire igazságtalan, azt világosan mutatja, hogy a bukaresti nagy pénzintézetek alap- és tartaléktőkéje az alábbi arányban van a jegyintézettől 1923-ban élvezett visszleszámitolási hitelekkel (millió lejekben):

	Alap- és tartaléktőke	Vissz- leszámítolás
Banca Românească	380	866
Banca Marmorosch Blank	287	874
Banca de Credit Român	195	529
Banca Comerțului Craiova	118	236

A bukaresti pénzüzetek tehát 1923. év folyamán alap- és tartaléktőkéjük 200%-át is jóval meghaladó visszleszámítolási hitelt nyertek a Banca Naționalától.

Ezzel szemben 1925. évi adatgyűjtésünk szerint 114 magyar jellegű intézet közül, melyeknek alaptőkéi 1924. végén 212 millió leit és tartalékalapjaik 109 millió leit, összes saját, tőkéik tehát 322 millió leit tettek ki, 1925. május havában is még mindössze csak 8 intézet részesült összesen 19 millió lei visszleszámítolási hitelben a jegyintézetnél, noha közben intézeteink a legmesszebbmenően eleget tettek az összes alaki feltételeknek és formaságoknak, melyeket a jegybank a hitel feltételül előírt.

A magyar jellegű pénzüzetek hitele ma is alig éri el a 30 milliót, holott saját tőkéik 1925. év végével már 398 milliót tett ki s így még mindig alig 8%-át teszi ki a saját tőkéknek. Ugyanakkor pedig az 50 millió alaptőkéjű kolozsvári Banca Agrara 150 millió lei hitelt élvez a jegybanktól.

Távol áll tőlünk, hogy irigy érzésekkel kifogásoljuk a román intézeteknek juttatott hiteleket, sőt a fentiekből kitetszőleg ezek az összegek is jóval alacsonyabbak a szükségletnél. De viszont nem mulaszthatjuk el, hogy most az impérium nyolcadik évében rá ne mutassunk arra a kiáltó méltánytalanságra, mellyel a kisebbségeket e téren is kezelik s az összmagyarság szervezett erejével követeljük e mostoha bánásmód megváltoztatását, mert addig, míg a magyar bankok az olcsó 6%-os pénzhez csak ilyen aránytalanul kis mértékben tudnak hozzájutni s hitelszükségleteiket elsősorban 18–20%-os takarékbetétekből kénytelenek fedezni, természetesen szó sem lehet arról, hogy a magyar hitelkereső közönség igényeit elfogadható kamatláb mellett kielégíthessék.

A hadikölcsön probléma.

Pénzügyi életünk szanalásának egyik fontos előfeltétele, hogy a háborús időkből megoldatlanul hátramaradt, ú. n. likvidációs kérdések mielőbb megoldásra jussanak.

Sajnos, e tekintetben sem dicsekedhetünk a kormányzat részéről sem túlnagy jóindulattal, sem tulbuzgó igyekezettel, mert most, a nyolcadik évben is megoldatlan még jelentős része e problémáknak, különösen azok, hol az államnak fizetnie s közönségünknek valamit kapnia kellene.

E likvidációs kérdések beható ismertetésébe nem bocsátkozom, mert ez elsősorban a szakkörökre tartozik, de ki kell ezek közül emelnem egyet, mely közönségünk széles rétegeinek elevenébe vág s ez a *hadikölcsön probléma*.

A hadikölcsönök kérdését a békeszerződések az érdekelt államokra bízta. Ennek ellenére Románián kívül egyetlen utódállam sem hagyta ezt a kérdést megoldatlanul, mert állampolgáraik érdekeinek megvédésén kívül az a beláthatatlan fontosságú szempont is vezette őket, hogy a hadikölcsönök ügyét ne diszkreditálják a jövőre nézve is saját népük szemében,

Románia kormányai 1921-ben elrendelték az összeírást és végrehajtották, de egyébként egyetlen lépéssel sem vitték közelebb a kérdést a megoldáshoz.

Az Erdélyben lévő magyar hadikölcsönkötvények névértéke 2 milliárd 226 millió korona.

Talán egyetlen kisebbségi polgára sincsen Erdélynek, aki e hadikölcsönöknél ne volna érdekelve s így valóban nem nehéz érveket felsorakoztatnunk e kérdés sürgető megoldása érdekében. Leghelyesebbnek vélem azonban, ha saját szavaim és érveim helyett szószerint idézem azt, amit erről a kérdéstről a jelenlegi kormány pénzügyminisztere, Jon J. Lăpedatu 1922. március 12-én mondott:

„A román állam előtt nem lehet közömbös polgárai e jelentős vagyonának kérdése és hitünk szerint nem teheti azt, hogy ezt a vagyont a polgárai tulajdonában levő kötvények egyszerű megsemmisítésével tönkre tegye. Ez a vélemény, amit. én mindig képviseltem és fenntartottam.”

„Az idő múlásával csak megerősödött bennem az a meggyőződés, hogy a kormány nem hagyhatja kártérítés nélkül ezeknek a kötvényeknek romániai tulajdonosait, azokat a tulajdonosokat, akik legnagyobb részben közintézmények, testületek, árvák és özvegyek.”

„Gondoljunk csak például az árvák vagyonaira, melyeket a körülmények kényszerítő ereje folytán ily papirokban helyeztek el.

S ki tudja közömbösen elnézni azt a morális és szociális igazságtalanságot, ami a kérdéses kötvények megsemmisítése esetén annyi ártatlan existencia pusztulásával járna? Nem lenne-e ez ártatlan emberek igazságtalan megbüntetése?”

„Vagy gondoljunk a közhasznú intézményekre, főleg azokra, amelyeknek anyagi kötelezettségeik vannak a szocietással szemben, amely őket megalkotta, mint aminők a szociális biztosító intézetek, munkásjóléti és nyugdíjintézmények stb. Hogyan tegyenek ők eleget kötelességeiknek, ha jövedelmi forrásaik a kötvények megsemmisítésével kiapadtak? És vajjon az állam ily esetekben közömbös maradhat-e az előálló anyagi összeomlással szemben?”

„Gondoljunk végre a parasztságra, amely adósságokba keveredett, hogy a kényszerkölcsönjegyzésben résztvegyen. Ki tudja részvétlenül nézni ennek a parasztságnak az anyagi összeomlását, ha adósságait a hadikölcsönök el nem ismerése esetén a sajátjából kell kifizetnie?”

„A szociális igazság nevében követeljük, hogy ezeket a terheket mindenki arányosan viselje, főleg akik a háborúból hasznot húztak és ne csak azok, akiknek végzetszerűen részt kellett venniök az osztrák-magyar hadikölcsönök lejegyzésében. Ezek a terhek a háború következményei éppúgy, mint a régi királyság és az új egyesült állam bármely tartozásai. Amint ez utóbbi tartozásokat úgy most, mint a jövőben az ország minden egyes polgára viselni fogja kivétel nélkül, úgy az előbbieket terhe sem hagyható csak: azoknak vállain, akik a szóbanforgó részvények tulajdonosai.”

A kifejtettek alapján kívánságainkat a következőkben foglalom össze:

1. Kivánjuk a leu stabilizációját, a leu árfolyamával való további spekuláció megszüntetését s a végleges és nyílt szakítást azzal a politikával, mely a leu árfolyamát aranyparitásra kívánja felemelni.

2. Kivánjuk a pénzhiány megszüntetését s ennek érdekében az ország legális hitelgényeinek a jegybank által való kielégítését, teljes kereskedelmi fedezet ellenében nyújtandó visszleszámitolási hitel által.

3. Kivánjuk a türhetetlenül magas kamatláb leszállítását s ennek érdekében mindazon korlátozások megszüntetését, melyek az olcsó külföldi tőkének Romániában való elhelyezkedését akadályozták.

4. Kivánjuk és teljes energiánkkal követeljük a Lăpedatu jelenlegi pénzügyminiszter által 1922-ben lefektetett elvekre is hivatkozással a hadikölcsönkötvények beváltását.

A Szakosztály az előterjesztett javaslatokat egyhangúlag elfogadja.